

«Να ‘σαι καλά δάσκαλε!», Γιώργος Ιωάννου

Θέμα: Το ενδιαφέρον και η αγάπη που καλλιεργεί ένας καθηγητής στους μαθητές ενός επαρχιακού σχολείου για το λαϊκό πολιτισμό και τη λαϊκή παράδοση καθώς και η πονηριά που έκαναν οι δυο μαθητές για να ξεγελάσουν τον δάσκαλο. Στο απόσπασμα παρουσιάζονται τρεις άξονες : α) η σημασία της παράδοσης β) η εκπαιδευτική διαδικασία και ο καθοριστικός ρόλος του εκπαιδευτικού για την ενεργοποίηση των μαθητών γ) η αντίθεση επαρχίας και αστικού κέντρου.

α. Τι είναι παράδοση και ποια είναι η σημασία της παράδοσης;

Παράδοση ονομάζουμε το σύνολο αλλά και το καθένα χωριστά από τα στοιχεία του παρελθόντος ενός πολιτισμού, που διασώζονται προφορικά και μεταδίδονται από στόμα σε στόμα και από γενιά σε γενιά. Η λέξη παράδοση είναι παράγωγο ουσιαστικό του ρήματος «παραδίδωμι» που σημαίνει δίνω στα χέρια κάποιου, εμπιστεύομαι κάτι σε κάποιον. Είναι δηλαδή η παράδοση μια διαδικασία, μια μεταβίβαση – συνήθως προφορική – με την οποία μεταφέρονται από τη μια γενιά στην άλλη ήθη, έθιμα, γνώσεις ή δοξασίες και έτσι διαιωνίζονται. Η παράδοση δεν είναι μονοσήμαντη. Έχει πολλούς κλάδους: γλωσσική παράδοση, πνευματική (ήθη, έθιμα, δημοτικό τραγούδι, παροιμίες, μυθοπλασία κ.τ.λ.), οικιστική παράδοση (χωριά και μεμονωμένα κτίσματα), λαϊκή οικοτεχνία, ενδυματολογία, χοροί, γιορτές, πανηγύρια κ.τ.λ. Το πλάτος της καλύπτει τόσες πτυχές όσες και η ζωή, από τη χαρά ως το θάνατο. Έτσι διασώζει το ύφος με το οποίο ένας λαός ζει την καθημερινότητά του.

Αξία:

Η παράδοση αποτελεί στοιχείο καθορισμού και διασφάλισης της ιδιαίτερης ταυτότητας ενός έθνους, που τον διαχωρίζει από τους άλλους και καθορίζει τα όρια της μοναδικότητάς του. Η παράδοση αποτελεί παράγοντα στήριξης και ενδυνάμωσης της κοινωνικής συνοχής. Οι πολίτες διαπαιδαγωγούνται και ανατρέφονται έχοντας ως κοινή βάση τις αξίες, τα πρότυπα και τα ιδανικά που αντλούνται από την εθνική τους παράδοση, γεγονός που προσφέρει μια βαθύτερη μεταξύ τους επικοινωνία και κατανόηση . Προσφέρει πλούσια εμπειρία που μπορεί να λειτουργήσει καθοδηγητικά για τους νεότερους .

Γιατί υποτιμάμε την παράδοση και πώς άλλαξαν τα παιδιά στάση;

Αν και το σύντομο αυτό διήγημα πρωτοδημοσιεύτηκε το 1979, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι καταγράφει μια πραγματικότητα που ισχύει και σήμερα: οι μαθητές αντιμετωπίζουν τη λαϊκή παράδοση με **επιφύλαξη ή και υποτίμηση**. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα κυρίαρχα στο αστικό κοινωνικό περιβάλλον αισθητικά πρότυπα (τα οποία σήμερα καθορίζονται κυρίως από τα ΜΜΕ, τον κινηματογράφο και το διαδίκτυο) είναι εντελώς διαφορετικά απ’ ότι στο παρελθόν, από το οποίο προέρχεται η παράδοση και κυρίως ξενόφερτα. Μας εξιστορεί λοιπόν την προσπάθεια ενός νέου φιλόλογου που αγαπά το λαϊκό πολιτισμό να μεταδώσει την αγάπη του αυτή στα παιδιά. Έτσι τα παιδιά ανακαλύπτουν ότι αυτό που μέχρι χτες αγνοούσαν και υποτιμούσαν μπορεί να γίνει πηγή όχι μόνο γνώσης και αισθητικής απόλαυσης, αλλά και να ανανεώσει και να εμπλουτίσει τη σχέση τους με άτομα μμεγαλύτερης ηλικίας.

β. η εκπαιδευτική διαδικασία και ο καθοριστικός ρόλος του εκπαιδευτικού για την ενεργοποίηση των μαθητών

Χαρακτηρισμός του δασκάλου

Ζωντανός και αξιαγάπητος, ενθουσιώδης και υπεύθυνος επιστήμονας, γνώστης και λάτρης της λαϊκής παράδοσης και του πολιτισμού, φυσιολάτρης και ονειροπόλος, ευρηματικός και καινοτόμος, τολμηρός.

ΤΑ ΔΥΟ ΜΟΝΤΕΛΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ:

Στο κείμενο παρουσιάζονται δύο μοντέλα διδασκαλίας:

Το πρώτο σχετίζεται με την εφαρμογή των αρχών του «σχολείου εργασίας».

Πρόκειται για ένα σχολείο που:

- δεν είναι ξεκομμένο από την κοινωνική ζωή,
- η απόκτηση γνώσεων δεν περιορίζεται στα όρια του σχολείου,
- περιλαμβάνει δραστηριότητες και εκτός του αναλυτικού προγράμματος,
- καλλιεργεί στους μαθητές δημιουργικά ενδιαφέροντα,
- οι μαθητές δεν αντιμετωπίζουν με φόβο τον εκπαιδευτικό, αλλά τον βλέπουν ως σύμβουλο και συνεργάτη και εκφράζονται μπροστά του ελεύθερα και αυθόρμητα,
- ο εκπαιδευτικός προσπαθεί να δημιουργεί ευχάριστη ατμόσφαιρα μέσα στη σχολική τάξη ώστε να ενεργοποιήσει τους μαθητές.

Το δεύτερο συνοψίζεται στην φράση: «Αλλά ήξεραν πολύ καλά από κατάλογο, άγριες ή φαρμακερές φωνές και τρεμούλες.». Πρόκειται για ένα σχολείο που:

- έχει αυστηρούς, αυταρχικούς και με αντιπαιδαγωγική συμπεριφορά εκπαιδευτικούς κυρίως μεγαλύτερης ηλικίας
- ο εκπαιδευτικός είναι καταπιεστικός απέναντι στους μαθητές του, τους επιβάλλεται με την απειλή της βαθμολογίας και της βίας(ξυλοδαρμός), απαιτεί απόλυτη και πιστή υπακοή στις εντολές του,
- ο σεβασμός προς τον εκπαιδευτικό είναι υποχρεωτικός λόγω της θέσης του
- οι μαθητές φοβούνται τον δάσκαλο και αισθάνονται απομονωμένοι και φυλακισμένοι στο σχολείο, όπου εστιάζουν στη στείρα απομνημόνευση.

Ως καλύτερο μοντέλο διδασκαλίας προβάλλεται το δεύτερο. Χάρη σ' αυτό τα παιδιά μαθαίνουν να συνεργάζονται και να αναπτύσσουν την αυτενέργειά τους. Δείχνουν χαρά και ενθουσιασμό να ανταποκριθούν στις εργασίες που τους αναθέτει ο καθηγητής τους και αφομοιώνουν τη γνώση.

γ. αντίθεση Αθήνας (αστικού κέντρου) και επαρχίας

Το διήγημα βασίζεται **στην αντίθεση ανάμεσα στην Αθήνα και στην ελληνική επαρχία**. Ενώ δηλαδή το μεγάλο αστικό κέντρο έχει αποκοπεί εντελώς από το λαϊκό πολιτισμό, στις μικρές πόλεις ή στην ύπαιθρο η επανασύνδεση με το λαϊκό πολιτισμό ίσως είναι εφικτή, αν το σχολικό και το κοινωνικό περιβάλλον δώσει στα παιδιά τα σχετικά ερεθίσματα. Στο διήγημα προβάλλεται η αντίληψη ότι, αν ο εκπαιδευτικός αγαπά τον πολιτισμό, μπορεί να μεταδώσει την αγάπη αυτή και στους μαθητές του. Η τελευταία φράση του διηγήματος, μέσα σε εισαγωγικά, είναι μετέωρη, εκφέρεται από τον **ώριμο αφηγητή**, ο οποίος γνωρίζει τη μελλοντική έκβαση των πραγμάτων, ότι δηλαδή η μεγάλη πολιτεία αφομοιώνει οριστικά τα παιδιά της, κρατώντας τα μακριά από το λαϊκό πολιτισμό.

Αφηγητής: ομοδιηγητικός αφηγητής (συμμετέχει στην ιστορία που αφηγείται ως ήρωας), αφήγηση σε α' πρόσωπο (φοιτούσα, να παρουσιάσω κι εγώ)

Αφηγηματικοί τρόποι: α) αφήγηση σε α' πρόσωπο (π.χ. Πρόπερσι που φοιτούσα σ' ένα Γυμνάσιο της επαρχίας μάς είχε έρθει ένας νέος φιλόλογος), β) περιγραφή (π.χ. ήταν ένας ζωντανός και αξιαγάπητος άνθρωπος, Ήταν ωραία μέσα στον καθαρό αέρα, στα λουλούδια και στα φυτά), γ) διάλογος (π.χ. Αλλά αυτό “Την ώρα που περνούσε τ' οργανάκι”; Από πού κι ως πού; Μυστήριο μέγα!). «Δεν είναι μυστήριο δάσκαλε. Η πολιτεία είχε κάνει έτσι το παιδί αυτό. Όχι μόνο να μην ξέρει το λαϊκό πολιτισμό, αλλά ούτε να μπορεί καν να τον μάθει. Και το ξανάκανε, δυστυχώς, όταν το ξαναπήρε».)

Εκφραστικά μέσα: α) παρομοιώσεις (π.χ. σαν ένας θησαυρός κρυφός και αλογάριαστος, να τα προσέχουμε σαν τα μάτια μας, σαν δακρυσμένος, κάπως στεναχωρημένο, σαν να ‘βλεπε στα βάθη ένα σιχαμερό.), β) ασύνδετα σχήματα (π.χ. Έλεγαν τα διάφορα ονόματα των χωραφιών, των βράχων, των πηγών, Έφερνε δίσκους, μαγνητόφωνα, σλάιντς., Ξέρετε αυτό, ξέρετε εκείνο, ξέρετε το άλλο;), γ) μεταφορές (π.χ. πολλή όρεξη για δουλειά, ξέρανε τη ρίζα τους και τη φύτρα τους, ο καθηγητής μας έφεγγε πια ολόκληρος, φαρμακερές φωνές, το πρόσωπό του έγινε κάπως αγριωπό κι απόμακρο, ενθουσιασμός που σκορπίστηκε, πώς να μπει τόσο γρήγορα στο νόημα, μερικοί είχαν πάρει να σιγοτραγουδούν.), δ) επαναλήψεις (π.χ. δημοτικά τραγούδια, Πιστά, πιστά, όσο μπορείτε πιο πιστά, Ξέρετε αυτό, ξέρετε εκείνο, ξέρετε το άλλο;), ε) αντιθέσεις (π.χ. Δεν ήξεραν- Αλλά ήξεραν, είχε το θάρρος-εφοβηθήκαμε, Μυστήριο μέγα-δεν είναι μυστήριο δάσκαλε)

Γλώσσα: απλή, δημοτική με λέξεις της καθημερινότητας.

Υφος: ζωντανό και παραστατικό στην περιγραφή της σχολικής τάξης μελαγχολικό και στοχαστικό όταν ο αφηγητής εξομολογείται την εμπειρία του.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις σχολικού βιβλίου

1. Ποια γνώμη είχαν τα παιδιά για τα λαϊκά ήθη και έθιμα του τόπου τους; Πού οφείλεται και πώς εκδηλώνεται η αλλαγή της στάσης τους;

Τα παιδιά αισθάνονταν ντροπή να ασχοληθούν με τα λαϊκά ήθη και έθιμα του τόπου τους (π.χ. χορούς, τραγούδια, ιστορίες), γιατί θεωρούσαν πως κάτι τέτοιο θα τους χαρακτήριζε ως παλιομοδίτες (Μας έλεγαν πως είναι παλιατσαρίες). Ωστόσο, γρήγορα άλλαξαν γνώμη χάρη στον καθηγητή τους. Ένας νέος, μορφωμένος καθηγητής και αξιαγάπητος άνθρωπος, που έδειχνε μεγάλη αγάπη για τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής τους, κατάφερε να τους κινήσει την περιέργεια και το ενδιαφέρον να ασχοληθούν με τον λαϊκό πολιτισμό. Μέσω της διδακτικής του μεθόδου (σχολείο εργασίας) και των προτροπών του (αυτά τα πατρογονικά έχουν μεγάλη σημασία, πρέπει να τα σεβόμαστε πολύ, να τα προσέχουμε σαν τα μάτια μας και προπαντός να τα τηρούμε.), τα παιδιά κατάλαβαν ότι είναι τιμή τους να προβάλλουν την παράδοσή τους. Οι συμβουλές του δασκάλου έπαιξαν σημαντικό ρόλο, καθώς για πρώτη φορά άκουγαν με επιχειρήματα για την αξία της παράδοσής τους.

2. Με ποιους τρόπους καλλιέργησε ο φιλόλογος στους μαθητές το ενδιαφέρον για το λαϊκό πολιτισμό και την τοπική τους παράδοση;

Τα παιδιά ένιωσαν έκπληξη από το πάθος που διακατείχε τον φιλόλόγο τους για τα παραδοσιακά ήθη και έθιμα της περιοχής τους και έπαψαν να αισθάνονται ντροπή για την καταγωγή τους. Ακολούθησαν τις προτροπές του να μοιραστούν τις πληροφορίες που κατείχαν για τα μέρη που επισκέπτονταν στις σχολικές εκδρομές. Η μέθοδος (του σχολείου εργασίας) που εφαρμόζε ο φιλόλογος αποδείχθηκε αποτελεσματική. Οι μαθητές ανταποκρίθηκαν με ενθουσιασμό στις προβολές οπτικοακουστικού υλικού (Μας έφερνε από το σπίτι του βιβλία διάφορα, μας διάβαζε από μέσα. Έφερνε δίσκους, μαγνητόφωνα, σλάιντς.) και δραστηριοποιήθηκαν στη συλλογή λαϊκών πηγών.

4. Ο αφηγητής αναφέρει ότι ο ίδιος δυσκολευόταν να ανταποκριθεί στην προσπάθεια συγκέντρωσης του λαογραφικού υλικού. Γιατί; Πώς κρίνετε τη «μικρή πονηρία» του;

Ο αφηγητής ήταν ένας έφηβος μαθητής από την Αθήνα που έρχεται για πρώτη φορά να φοιτήσει στο γυμνάσιο ενός χωριού στην ελληνική επαρχία. Γι' αυτό δεν γνωρίζει τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις της περιοχής και αισθάνεται μειονεκτικά. Όταν ήρθε αντιμέτωπος με την πρωτοποριακή διδακτική μέθοδο του φιλόλογου, δυσκολεύτηκε να συγκεντρώσει υλικό για τα δημοτικά κείμενα. Η επιθυμία του να γίνει αποδεκτός από τους νέους επαρχιώτες φίλους του, τον οδήγησε να αντιγράψει τραγούδια από το αναγνωστικό ενός παλιότερου έτους. Ο δάσκαλος όμως που αντιλαμβάνεται το παράπτωμά του τον επικρίνει με ήπιο τρόπο και στη συνέχεια τον ενθαρρύνει να κάνει τη δική του έρευνα, προκειμένου να αντιμετωπίσει την άγνοιά του και να ενταχθεί ομαλά στην υπόλοιπη ομάδα των ντόπιων μαθητών.